

2004. október 5–13. között a 35. sz. út É-i oldalán is folytattunk mentő feltárást. Itt 18 temetkezést tártunk fel, valamint 3 őskori gödröt. Ezek is mind keleteltek voltak. Itt nagyon mély sírokat találtunk (a déli oldal mély sírjaival szembeni oldal), amelyek vágtak feltűnően sekély sírokat. Ezen sekély sírok közül egynél a koponya alatt két S-végű hajkarika, egynél pedig egy nyitott végű karika Árpád-kori eredetre utal. A kétoldalt feltárt temetkezések többsége 17. századi, esetleg 18. század első harmadából származik, azonban a sekély sírok Árpád-kori, a két megtalált pénzérme pedig további középkori sírok jelenlétére utal. Feltételezhető egy templom jelenléte is a területen, de ennek nyomára még nem bukkantunk. A lelőhelytől É-ra fekvő dombon intenzív bronzkori leletsűrűsödés utal őskori lelőhelyre.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

329. Salgótarján, Márkházapuszta II.

(Nógrád megye) R, B, Á, Kk, Ú

2004. szeptember 20. és november 9. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. A helyszín a Tarján-patak Ny-i dombsorának alján egy korábbi majorságot is magába foglaló teraszos domb terasz alatti lejtője és domblába. A feltárást során a domblábon, de főleg a lejtőn kerültek elő régészeti jelenségek, objektumok. A horhos oldalában a következő domb lábánál húzott szondánk szintén tartalmazott leleteket, így feltételezhető, hogy a lelőhely erre a dombra is kiterjed. A kutatás során 66 objektumot tártunk fel. Az előkerült objektumok kb. 60%-os területi lefedettséget mutatnak.

Késő rézkor (Badeni kultúra) – bronzkor: Két objektum került elő, amelyek közül az egyik egy szabálytalan alakú. Az előkerült leletanyag közül kiemelkedő egy kétszattatú tál töredéke, illetve több kisméretű füles bögre. A másik objektum egy gabonásverem, amelynek az oldala vékony rétegben kormos. Leletanyaga díszített bronzkori kerámiából, állatcsontból, illetve három darab pattintott kőszekéből állt. A dombvonulat koronáján szórva előkerültek még bronzkori kerámiatöredékek, amelyek arra utalnak, hogy a lelőhely valójában a domb tetején helyezkedik el és mi csak a szélét érintettük.

Árpád-kor: Két félig földbe mélyített házat tudtunk megfigyelni. Ezek közül az egyik szerkezete a szabályostól eltérő formát mutat. A ház beásása sekély és nem szabályos négyszög alakú, illetve a benne talált oszlophelyek nem nyeregtetős megoldásra utalnak. A házhoz kapcsolódó lejáratot, illetve kemencét nem tudtunk megfigyelni. A bontás során az Árpád-kori korongolt kerámia és állatcsont mellett előkerült még egy bikónikus orsó-gomb és egy kézzel formált kerámia töredéke is. Ettől az objektumtól délre feltártunk egy kör alakú gödröt, amelynek közepét négyszögletes alakban lemélyítették. Az objektum bontása során Árpád-kori kerámia, állatcsont és egy őrlőkő töredéke került elő. A másik ház egy kis alapterületű, külső és belső kemencével rendelkező, ágasfás-szelemenés szerkezetű épület. Külső kemencéjének ol-

dala és kavicssal kitapasztott platnija jól átégett, ami a hosszú ideig tartó használatra utal. A bontás során megtaláltuk a másik kemencét, amely szabályos négyszög alakú boltozata is sarkos kiképzésű volt. Sarkait kővel (őrlőkővel) támasztották meg. A kemence oldala és platnija szintén jól átégett vörös, helyenként fekete színű volt. Egyik kemencénél sem figyeltünk meg megújítást. Az ágasfák oszlophelyei a lakógödrön kívül helyezkedtek el, illetve azok tengelyében, középen még egy oszlophelyet tudtunk megfigyelni. A ház közepén egy enyhén ívelt pengéjű aratósarlót találtunk jó állapotban. A ház területéről nyolc őrlőkő-töredéket gyűjtöttünk össze.

Késő középkor: Négy gabonásvermet tártunk fel, ezek mindegyikének vékony, hamus réteg borította az oldalát. A felszíntől számított mélységük eléri a 2,5 m-t. A vermek leletanyaga kerámiából, állatcsontból, üvegtöredékekből állt. Ezenkívül egy olló, több kés töredéke, egy orsó-gomb, sarkantyú, egy ezüst pecsétgyűrű és egy őrlőkőtöredék került elő a vermekből. Két esetben meg tudtuk figyelni a gabonásvermek beszakadt szájrészét is. A vermeket még a 18. században is töltötték. Szintén késő középkorhoz sorolható még kettő objektum, amelyek közül az egyik talán egy be nem fejezett gabonásverem, míg a másik agyaggyerő gödörként funkcionálhatott. Az előbbi esetben egy négyszög alakú gödörbe ástak bele egy kerek, egyenes falú gödröt. A bontás során kerámiatöredékek, állatcsont, egy patkótöredék került elő; és jól megfigyelhető volt, hogy a gödröt a domb tetejéről töltötték fel. Az utóbbi gödör szabálytalan alakú és az oldalában kisebb fülkét alakítottak ki. Leletanyaga néhány késő középkori kerámiából állt. A területen több helyen is feltártunk kis alapterületű égett, hamus felületeket, amelyeket késő középkori kerámia datált. Eredeti funkciójukat nem tudtuk megállapítani.

Újkor: Az ásatáson a domb aljában egy 18–19. századi épület alapfalait találtuk meg, amely feltehetően három periódusban épült és a majorsághoz tartozott. Első periódusából „GTP” betűjeles téglák kerültek elő. Ilyen téglák a major többi épületének omladékában is láthatók. Második periódusban a téglafalat téglapillérrel támasztották meg, majd a harmadik periódusban a falat visszabontották és egy gerendaváz-szerkezetes, kőalapozású épületet emeltek. A maradványokból a teljes épület nem volt kiserkeszthető, így funkciójára sincs információ. Ezenkívül meg tudtunk még figyelni egy nagyméretű árkot, illetve hulladékgödröket is a területen, amelyek leletanyaga mázas népi kerámiából, állatcsontból állt.

Konzulens: Majcher Tamás.

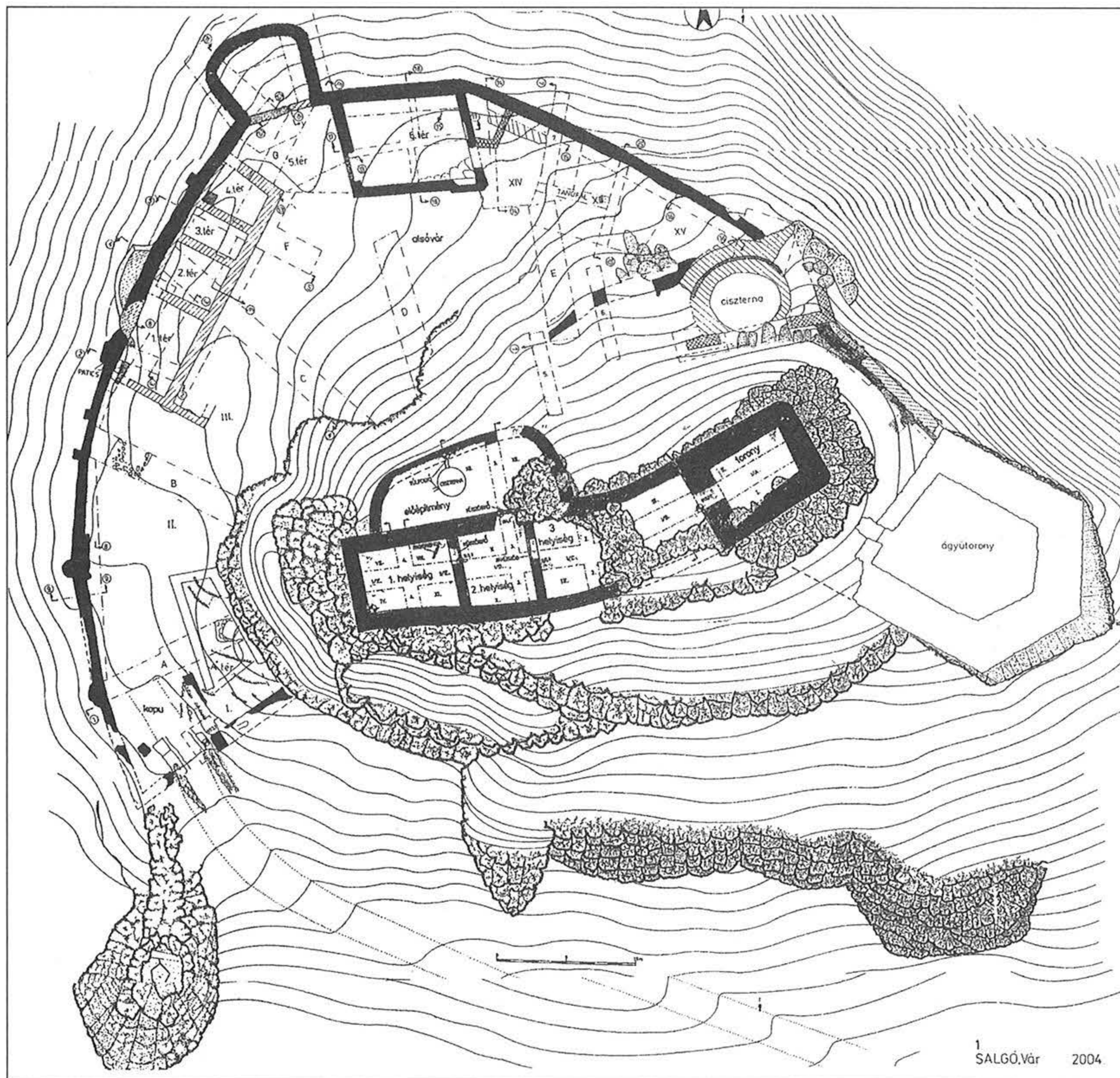
Munkatárs: Parditka Györgyi régészhallgató, Juhász Ágnes történészhallgató.

FARKAS ZSUZSANNA

330. Salgótarján, Salgóvár

(Nógrád megye) Kö

2004 augusztusában már ötödik éve folytatódott a vármaradványok helyreállítását előkészítő ásatás. Ebben az

évben három fő feladat megoldása szerepelt a kutatási tervben: 1: Az északon, már részben az udvarszint alatt elhelyezkedő, korábban is ismert, de mindeddig nagyrészt a munkák során keletkezett törmelék tárolására használt nagyobb falazott tér feltárása. 2: Az ettől keletre található terület kutatásának lezárása, az itt található nagyméretű fatuskó kiemelése. 3: Az ún. nagyciszternát és az ötszögű őgyűrtornyot összekötő várfal és kapcsolódó elemeinek tisztázása. Mindezek mellett feladatunk volt egy ideiglenes tereprendezés is az alsóvár északi részén. (Lásd az illusztrációt!)

Munkánk során – a továbbra is anyagdepóként használt ÉNy-i negyede kivételével – a sziklafelszín jelentkezésének megfelelő utolsó, közel vízszintes járósztig sikerült feltárnunk a vár legnagyobb méretű – 8x6 m belvilágú – terét, melynek a várfallal egyidős falai közül a keleti és a déli több mint 2 m magasságban áll. Az

újkorban erősen bolygatott betöltése alsó részén még megfigyelhettük az építési és pusztulási rétegek maradványait, s emellett tisztázhattuk Ny-i kapujának – itt a küszöbök is megmaradt – egykori formáját.

A K felé kapcsolódó, egykor a várudvarhoz tartozó, nyitott területen befejezhattük a rétegek és az itt korábban megfigyelt jelenségek (vastag építési-pusztulási rétegsor, habarcskeverő-helyként értelmezett maradványok, továbbá egy ismeretlen funkciójú, szabálytalan alaprajzú, vékonyfalú saroképítmény) elemzését; ezt követően itt egy rézsús terepszintet alakítottunk ki.

Az alsóvár K-i részén, az ún. nagyciszterna mellett, az attól délre húzódó, részben korábban is ismert, már a hegyoldalba épített, K–Ny-i fal megmaradt részleteit bontottuk ki. Megállapítottuk, hogy az eredetileg Ny felé, a felsővár megközelítését szolgáló feljáró irányába folytatódott – itteni záródását csak további feltárás tisztáz-

hatja. Kelet felé ugyanakkor egy derékszögben É-ra forduló fal kapcsolódott hozzá, mely eredetileg befuthatott a ciszterna ÉK-i részén az elmúlt évben kibontott falcsomokhoz. Kiderült, hogy a bazaltoszlopok alkotta beugrásban kialakított ovális vízgyűjtőt egykor egy közel négyzetes, átlag 90 cm-es falvastagságú építmény foglalta magába. Ez K felé mintegy toronyszerűen kiugrott a vár védelmi rendszeréből s itt a felső részen a ciszterna mellett még bizonyos fedett térnek (vagy tereknek) is helyet biztosított. A falcsatlakozások azt bizonyították, hogy először ez az említett építmény, illetve a vastag falú ágyútorony épült meg, s csak ezt követően készült el az azokat összekötő, már a sziklafalhoz támaszkodó (vár)fal, melynek szélesebb alapozására csak egy 80–90 cm vastag felmenő rész támaszkodott. Úgy tűnik, ez a meglehetősen csekély – 80–100 cm-es – falvastagság jellemző az alsóvár építményeinek többségére, s ez a megfigyelt falelválások ellenére azok közel egykorú voltát látszik igazolni. Ugyanakkor több réteg-megfigyelés és az előkerült leletanyag is amellett szól, hogy a teljes alsóvár a várkaputól az ágyútoronyig egyetlen építési folyamat eredményeképp a 16. század közepének közelebről meg nem határozható időszakában jött létre. Csupán a nyugati palotaszárny tekinthető egy későbbi – de ugyancsak még 1554 elé helyezhető – periódus emlékének.

FELD ISTVÁN

331. Salgótarján, TESCO

(Nógrád megye) U, B, LT, Sza, Kk

A 2004. április 13. és május 4. között tartó feltárás a 2003. november 19–27. között folyó próbafeltárás folytatását képezte. Az ásatás során a több helyen másodlagosan, a jelenkorban megbolygatott felszín alatt hulladékgödrök, tűzhelynyomok kerültek elő. A leletanyag a felső kevert rétegekben vegyes volt: újkori és késő középkori edénytöredékek mellett kevés újkőkori, bronzkori, kelta, császárkori barbár, és exportált római edénytöredékek kerültek elő. A bolygatatlan teleprészen bronzkori és császárkori objektumokat találtunk.

VADAY ANDREA

332. Sámsonháza, Fehérvár

(Nógrád megye) Á, Kö

2004. június 7–16. között kutatóárokkaival vizsgáltuk meg a vár leginkább látható, É-i épületszárnyának maradványait. A vár három jelentős falmaradványának, melyek falsíkja már lepusztult, régészeti kutatással kerestük meg és mértük be falsíkját. Megállapíthattuk, hogy a vár É-i részén egy emeletes épületszárny állott, melynek É-i, külső falát alkották a ma is legmagasabban fennálló falszakaszok. Az épületszárny külső fala 2,5 m, belső fala 2,2 m vastag volt, a sziklára alapozták azokat. Az alsó szintje a vár belseje – feltehetőleg belső udvara – felől alagsorszerűen félig a terepszint alatt helyezkedett el,

erre mutat a belső falban feltárt ablaknyílás, mely felfelé erősen emelkedik. Az alsó szint padlóját a simára faragott sziklafelszín alkotta. Az épületen kívül É-on egy cölöpsor nyomait találtuk meg, melynek vonala összetart a külső várfalsíkkal, s megállapítható volt a rétegek vizsgálata, a feltárás során, hogy nagy valószínűséggel a vár ezen épületénél korábbi cölöpfalról van szó, melyet éppen ezen kőépület építésekor számoltak fel. A cölöpsorhoz tartozó szint alatt egy meszes réteget is találtunk. Ebből arra következtethetünk, hogy a cölöpfalal egyidőben már kőépület is kellett, hogy álljon a várnak valamely részén. Feltehető, hogy a vár legkorábbi időszakában egy kisebb alapterületű kőépület állt a vár egy magasabb pontján, melyet akkor még egy cölöpfal kerített. A kutatott É-i épületszárny alsó szintjének padlóját vastag, égett famaradványokból és hamuból álló réteg borította. Az égési rétegen, mely minden valószínűség szerint az épület tűzvészben való pusztulásának nyoma, nem figyelhetünk meg újabb kultúrréteget, az épület használatára vagy itteni tevékenységre utaló jelenséget. Ebből arra következtethetünk, hogy az itt megfigyelhető pusztulás után a várnak legalábbis ez a része többé nem épült újjá, s a jelek szerint a pusztulás után nem sokkal az épület falaiból leomlott kövek halmozódtak fel, s a természetes pusztulás útján vastag omladék-réteggel töltődött fel az épület helye. A pusztulás időpontját a szenes-hamús rétegben előkerült leletek segítenek behatárolni, s ezek egyúttal az épületrész használatáról is vallanak.

A kerámiaanyag egységes jellegzetességet mutat: szabálytalanul, kézi korongon formált, csigavonalas bekarcolással díszített fehér anyagú edények oldaltöredékei kerültek elő innen, ezek készítése és használata a 12–13. századra, de legkésőbb a 14. század első felére tehető. A faszenes rétegben feküdtek egy összetört órlőkő töredékei, mely kézimalmából származhat. Ebből a leletből arra következtethetünk, hogy a várban terménytárolás és -feldolgozás folyt. Előkerült továbbá pusztulási rétegből egy forgócsillagos sarkantyú töredéke. A kerámiaanyagban előforduló egy-két igényesebb edényből származó töredék talán a várúr használati tárgyaira vall. A pusztulási rétegnél korábban került az épület É-i fala mellé néhány finom, fehér anyagú edény töredéke melyek egyike valószínűleg egy pohár darabja.

RÁCZ MIKLÓS

333. Sárvár, Nádasdy-vár

(Vas megye) Ú

2004. július 13–20. között régészeti szakfelügyeletet látunk el a Nádasdy-vár földmunkáinál, amire a vár külső oldalán északra, keletre és nyugatra a hajdani várárookban, valamint a vár udvarának nyugati és keleti oldalán került sor.

A várárookban a feljáróhíd két oldalán futó árkokban a fölső 30–50 cm újkori tégladarabokkal és kavicsal kevert föltöltés alatt megtaláltuk a világosszürke agya-